

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ФАКУЛЬТЕТ ОБЛІКУ ТА ФІНАНСІВ

Кафедра гуманітарних і соціальних дисциплін

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

**до виконання кваліфікаційної роботи
здобувачами вищої освіти
освітньо-професійної програми «Політологія»
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
за спеціальністю 052 Політологія
галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки
(2021 рік набору)**

ПОЛТАВА – 2021

УДК 32-027.21:378.22

М 54

Методичні рекомендації до виконання кваліфікаційних робіт здобувачами вищої освіти за освітньо-професійною програмою «Політологія» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 052 Політологія галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки (2020 рік набору) / С. М. Приходько та ін. Полтава: ПДАА. 2021. 31с.

Укладачі: професор, д. політ. н., професор кафедри гуманітарних і соціальних дисциплін Анастасія Некряч, доцент, к. політ. н., доцент кафедри гуманітарних і соціальних дисциплін Сергій Приходько, доцент, к. пед. н., доцент кафедри гуманітарних і соціальних дисциплін Алла Ільченко.

Рецензент: Барановський Ф. В., завідувач кафедри політології, права та філософії Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, доктор політичних наук, професор.

Методичні рекомендації до виконання кваліфікаційних робіт здобувачами вищої освіти за освітньо-професійною програмою «Політологія» першого рівня вищої освіти за спеціальністю 052 Політологія галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки розглянуто та схвалено на засіданні кафедри гуманітарних і соціальних дисциплін 30 серпня 2021 р. (протокол № 1).

Методичні рекомендації до виконання кваліфікаційних здобувачами вищої освіти за освітньо-професійною програмою «Політологія» першого рівня вищої освіти за спеціальністю 052 Політологія галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки розглянуті, схвалені та рекомендовані до видання на засіданні науково-методичної ради спеціальності «Політологія» 31 серпня 2021 р., протокол № 1.

© Полтавський державний аграрний університет (ПДАУ)

© Факультет обліку та фінансів

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ВИМОГИ ДО КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ	6
1.1. Загальні положення	6
1.2. Вимоги до написання кваліфікаційної роботи	8
РОЗДІЛ 2. РЕКОМЕНДОВАНА ТЕМАТИКА КВАЛІФІКАЦІЙНИХ РОБІТ	11
РОЗДІЛ 3. РЕКОМЕНДОВАНА СТРУКТУРА КВАЛІФІКАЦІЙНИХ РОБІТ	12
РОЗДІЛ 4. ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ	13
РОЗДІЛ 5. ЗАХИСТ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ	22
5.1. Підготовка кваліфікаційної роботи до публічного захисту та його організація	22
5.2. Загальні критерії оцінювання кваліфікаційної роботи	24
ДОДАТКИ	26
Додаток А. Зразок заяви про затвердження теми кваліфікаційної роботи	26
Додаток Б. Формуляр заяви про затвердження теми кваліфікаційної роботи	27
Додаток В. Зразок завдання на кваліфікаційну роботу	28
Додаток Г. Зразок титульної сторінки кваліфікаційної роботи	30

ВСТУП

Методичні рекомендації розроблені для здобувачів вищої освіти та викладачів, які здійснюють керівництво виконанням кваліфікаційних робіт на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр» зі спеціальності 052 Політологія, у відповідності до вимог освітньо-професійної програми «Політологія» першого рівня вищої освіти за спеціальністю 052 Політологія галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки. Методичні рекомендації містять основні вимоги до змісту та оформлення кваліфікаційної роботи, організації її виконання, порядку захисту та оцінювання.

Кваліфікаційна робота, що виконується здобувачем вищої освіти, є складовою атестації здобувачів вищої освіти, підсумковою дослідницькою роботою, яка дає змогу виявити рівень засвоєння ним теоретичних знань та практичної підготовки, здатність до самостійної роботи за обраною спеціальністю.

Виконання кваліфікаційної роботи при належній організації цієї справи суттєво підвищує якість підготовки фахівців з політології, прищеплює навички самостійного вирішення важливих науково-практичних завдань. Ця форма атестації здобувачів вищої освіти являється важливим фактором активізації їх самостійної роботи, в яку впроваджуються елементи наукового дослідження. Вона дозволяє краще підготувати молодого фахівця до самостійної роботи в умовах мінливого середовища, повніше озброїти його новітніми науковими даними та досягненнями сучасного досвіду в умовах демократизації політичної системи України.

У процесі виконання кваліфікаційної роботи здобувачі вищої освіти зобов'язані максимально віддзеркалити набуті теоретичні знання, вміння поєднати їх з практикою діяльності державних органів та органів місцевого самоврядування, аналізувати наукові, спеціальні та літературні джерела; узагальнювати інформацію та застосовувати сучасні методики наукових досліджень у вирішенні поставленої проблеми.

Основними нормативними документами для підготовки бакалаврів зі спеціальності 052 Політологія є такі загальноосвітні інструктивні документи, а також стандарти та положення ПДАУ:

1. Про вищу освіту: закон України Закон від 01.07.2014 № 1556-VII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.

2. ДСТУ 3008-95 Документація. Звіти у сфері науки і техніки. Структура і правила оформлення. URL: http://www.dnu.dp.ua/docs/ndc/standarts/DSTU_3008-95.pdf

3. ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні вимоги та правила складання», URL: <http://lib.pnu.edu.ua/files/dstu-8302-2015.pdf>

4. Освітньо-професійна програма «Політологія» першого рівня вищої освіти галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 052 Політологія. Кваліфікація: бакалавр політології. URL: <https://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/node/7696/zminydooppolitologiyabakal>

avr2021.pdf

5. Положення про атестацію здобувачів вищої освіти у Полтавській державній аграрній академії. Полтава: РВВ ПДАА, 2019. 48 с. URL: <https://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/node/2371/polozhennya-pro-atestaciyu-zdobuvachiv-vyshchoyi-osvity-u-pdaa.pdf>

6. Положення про організацію освітнього процесу в Полтавській державній аграрній академії. Полтава: РВВ ПДАА, 2020. 64 с.. URL: https://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/node/5555/polozhennyaoproosvitniyprocess15042020_1.pdf

7. Положення про організацію освітнього процесу і проведення поточного, семестрового контролю та атестації здобувачів вищої освіти із застосуванням дистанційних технологій у Полтавській державній аграрній академії. Полтава: РВВ ПДАА, 2020. 9 с. URL: <https://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/node/5555/osvitniyprocesszdystanciynumyehnologiyamypdaa0106.pdf>

8. Положення про запобігання та виявлення академічного плагіату в Полтавській державній аграрній академії (нова редакція) URL: <https://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/node/5555/polozhennyaaplagiat.pdf>

9. Правила оформлення списку використаних джерел при написанні наукових робіт. URL: <https://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/node/4518/pravyloaoformlennyaspyskuvykorystanyhdzherel.pdf>.

10. Рекомендації щодо запобігання академічному плагіату та його виявлення в наукових роботах. URL: <http://osvita.ua/doc/files/news/616/61647/1-11-8681.pdf>.

РОЗДІЛ 1

ВИМОГИ ДО КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

1.1. Загальні положення

Бакалавр – це освітній ступінь, що здобувається на першому рівні вищої освіти та присуджується закладом вищої освіти у результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти відповідної освітньої програми.

Кваліфікаційна робота є підсумковою кваліфікаційною роботою, яка дає змогу виявити рівень засвоєння здобувачами вищої освіти, які пройшли підготовку за освітньо-професійною програмою «Політологія» першого рівня вищої освіти за спеціальністю 052 Політологія галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки, теоретичних знань та практичної підготовки, здатність до самостійної роботи за спеціальністю на первинних посадах відповідно до узагальненого об'єкта діяльності.

Мета кваліфікаційної роботи – розв'язання складних задач і проблем у сфері політики, що передбачає застосування теорій та наукових методів і характеризується невизначеністю умов і вимог.

Кваліфікаційна робота як метод оцінювання рівня якості підготовки має продемонструвати, що бакалавр політології володіє системою спеціальних знань, які здобуті у процесі навчання та практичної підготовки на рівні новітніх досягнень науки у предметній області діяльності, що є запорукою його наукового мислення та творчої професійної діяльності та вміє:

- розв'язувати спеціалізовані завдання та практичні проблеми у сфері політики, що передбачає застосування теорій та наукових методів відповідної галузі, характеризується комплексністю та невизначеністю умов;
- працювати з інформаційними джерелами (законодавчими і нормативними документами, науковою спеціальною літературою, у тому числі виданою іноземними мовами, матеріалами Інтернету та Інтранету, даними звітності);
- викладати матеріал логічно та аргументовано;
- використовувати новітні дидактичні технології і методи;
- опановувати сучасні наукові методи для проведення теоретичних і емпіричних досліджень;
- використовувати набуті навички для розроблення пропозицій і обґрунтування рекомендацій з предмета дослідження;
- генерувати та обґрунтовувати гіпотези, ідеї, пропозиції у предметній сфері наукових досліджень;
- робити висновки щодо результатів проведених досліджень.

Виклад змісту кожного питання кваліфікаційної роботи має бути цілісним, логічним, доказовим і пояснювальним та науково аргументованим. Кваліфікаційна робота повинна відповідати таким вимогам і містити:

- системний аналіз проблеми відповідно до предмета наукового дослідження;

- реальні обґрунтовані пропозиції щодо розв'язання спеціалізованих завдань та проблем у сфері політики, актуальні для впровадження у практику;
- бути належно оформленою і мати всі необхідні супровідні документи.

Тема кваліфікаційної роботи має відображати проблематику у сфері політики і конструюватися на основі нормативного змісту підготовки здобувачів вищої освіти, сформульованого у результатах навчання, що формують складові професійної компетентності бакалавра політології.

Кваліфікаційна робота виконується на основі поглибленого вивчення спеціальної вітчизняної і зарубіжної літератури, передового досвіду з обраної проблеми, а також результатів власних досліджень реальної проблеми у політичній сфері з метою вирішення визначених наукових та прикладних завдань у сфері майбутньої професійної діяльності.

Кваліфікаційна робота має бути написана державною мовою, науковим стилем, логічно й аргументовано.

Основні етапи підготовки та виконання кваліфікаційної роботи:

- вибір і затвердження теми роботи;
- складання і затвердження розгорнутого плану та завдання на кваліфікаційну роботу;
- збір, вивчення і опрацювання матеріалу, добір літературних джерел, підготовка й оформлення бібліографії;
- робота над змістом кваліфікаційної роботи, підготовка першого варіанту роботи, обговорення тексту з науковим керівником;
- доопрацювання тексту відповідно до зауважень і пропозицій керівника;
- узгодження остаточного варіанту кваліфікаційної роботи та оформлення її тексту;
- захист кваліфікаційної роботи.

За структурою кваліфікаційна робота містить вступ, основну частину (2–3 розділи, кожний з яких може мати підрозділи), висновки, список використаних джерел, додатки.

Кваліфікаційна робота освітнього ступеня Бакалавр виконується обсягом 2,0–2,5 авторських аркушів (35–40 сторінок), кількість використаних джерел – 35–40. До обсягу кваліфікаційної роботи не включають список використаних джерел та додатки. Допускається відхилення в межах $\pm 10\%$.

Оформлення кваліфікаційної роботи має відповідати загальним вимогам до наукових робіт згідно з державним стандартом ДСТУ 3008-95 «Документація. Звіти у сфері науки та техніки. Структура і правила оформлення».

При написанні кваліфікаційної роботи здобувач вищої освіти повинен дотримуватись академічної доброчесності, а саме:

- здійснювати посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримуватись норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- надавати достовірну інформацію про методики і результати досліджень, джерела використаної інформації та власну педагогічну (науково-

педагогічну, творчу) діяльність.

Порядок перевірки кваліфікаційних робіт на дотримання принципів академічної доброчесності та наявність запозичень з інших джерел регламентується «Тимчасовим положенням про перевірку кваліфікаційних робіт на наявність запозичень з інших джерел».

Захист кваліфікаційної роботи відбувається прилюдно на відкритому засіданні екзаменаційної комісії.

1.2. Вимоги до написання кваліфікаційної роботи

Вибір теми кваліфікаційної роботи.

Тема кваліфікаційної роботи має відображати основну ідею, завдання, положення, які необхідно дослідити. Критерієм вибору теми дослідження є її актуальність щодо сучасних тенденцій розвитку науки і практики в галузі політології.

Теми кваліфікаційних робіт формуються відповідно до напрямів науково-дослідної тематики випускової кафедри, сучасних досягнень науки у предметній області сфери професійної діяльності. Тема може бути вибрана із визначеного переліку або запропонована здобувачем вищої освіти після обов'язкового узгодження з керівником.

Назва теми повинна бути чіткою, лаконічною та містити однозначне тлумачення.

Закріплення теми кваліфікаційної роботи, призначення наукового керівника затверджується на засіданні випускової кафедри.

Структура кваліфікаційної роботи.

Кваліфікаційна робота складається із: титульних сторінок; завдання на кваліфікаційну роботу; переліку умовних позначень; змісту; вступу; основної частини; висновків; списку використаних джерел; додатків.

Титульні сторінки є першими сторінками кваліфікаційної роботи і оформлюється відповідно до вимог стандарту та вимог закладу вищої освіти (додаток Г).

Завдання на кваліфікаційну роботу містить зміст роботи (назви розділів), календарний план виконання роботи. Завдання затверджується керівником кваліфікаційної роботи та завідувачем випускової кафедри.

Зміст кваліфікаційної роботи визначається її темою і відображається в плані, що затверджується науковим керівником, починається з нової сторінки. Зміст включає: вступ; послідовно наведені назви усіх розділів і підрозділів; висновки; список використаних джерел; додатки.

У *вступі* кваліфікаційної роботи зазначаються: актуальність теми (обґрунтування вибору теми дослідження); зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; мета і завдання; визначаються об'єкт і предмет дослідження; методи наукових досліджень; інформаційна база; практична значущість; апробація результатів дослідження (за наявності); структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Обсяг вступу, як правило, не повинен перевищувати 3 сторінки.

Актуальність теми визначає сутність проблемної ситуації, яка потребує

дослідження. Обґрунтування актуальності теми передбачає чітке розмежування дослідженої і недослідженої частин наукової проблематики.

Мета та завдання роботи повинні бути чітко пов'язані з назвою і проблематикою роботи і вказувати передбачуваний її результат в узагальненій формі. Завдання докладно конкретизують мету.

Об'єкт дослідження кваліфікаційної роботи – це процес або явище, що створює проблемну ситуацію, потребують наукового дослідження і обираються для вивчення.

Предметом дослідження кваліфікаційної роботи є принципи та закономірності функціонування об'єкта. Предмет дослідження міститься в межах об'єкта. Об'єкт і предмет як категорії наукового процесу співвідносяться між собою як загальне і часткове.

Методи досліджень – спосіб набуття достовірних наукових знань, умінь та практичних навичок у різних сферах діяльності. Вказуються методи, які були використані в процесі дослідження. Перераховувати їх треба не відірвано від змісту роботи, а коротко та змістовно визначаючи, що саме досліджувалось тим чи тим методом. Це дасть змогу пересвідчитися в логічності та прийнятності вибору саме цих методів.

Автор обов'язково має визначити *наукову новизну* наукових результатів кваліфікаційної роботи.

Огляд використаних джерел здійснюється шляхом їх структуризації за принципами різної належності або наукової спрямованості. Огляд джерел поділяється на огляд першоджерел та огляд аналітичної літератури.

Практична значущість повинна містити результати самостійно проведених досліджень, що можуть бути впроваджені в практичну діяльність політичних інститутів.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи повинні інформувати про обсяг роботи (кількість сторінок), структурні частини роботи, кількість таблиць, рисунків.

В *основній частині* кваліфікаційної роботи здійснюються розкриття, пояснення, обґрунтування основних положень, викладених у вступі. Вона складається з розділів і підрозділів, які мають бути структурно взаємопов'язаними, а матеріал – послідовно і логічно викладеним.

Перший, теоретико-методологічний розділ представляє собою розгляд теоретичних аспектів досліджуваної проблеми, загальнотеоретичних настанов та методичних підходів, на яких базується дослідження. Уточнюються основні теоретичні категорії, які буде використовувати автор. Він має також пояснити, чому саме ці категорії та методи дозволяють краще пояснити визначений предмет дослідження.

У *другому, аналітико-теоретичному розділі* на основі зібраного та опрацьованого фактичного матеріалу, наукових концепцій, зазначеного категоріального апарату, спеціальних політологічних теорій автор здійснює аналіз обраної наукової проблеми

В разі потреби автор може підготувати *третій проєктно-рекомендаційний, розділ*, в якому він має відзначити свої пропозиції та

рекомендації щодо розв'язання сформульованої проблеми.

У розділах кваліфікаційної роботи має бути вичерпно і повно викладено зміст власних досліджень здобувача вищої освіти. У разі використання наукових результатів, ідей, публікацій та інших матеріалів інших авторів у тексті кваліфікаційної роботи обов'язково повинні бути посилання на публікації цих авторів. Фрагменти оприлюднених (опублікованих) текстів інших авторів (цитати) можуть включатися до кваліфікаційної роботи виключно із посиланням на джерело.

У кінці кожного розділу робляться *висновки* зі стислим викладенням наведених у ньому результатів наукових і прикладних досліджень.

Дослідження проблеми має здійснюватися на основі накопиченого і систематизованого матеріалу, групування та обробки даних, що дозволяє проводити кваліфікований аналіз, обґрунтовувати пропозиції у наступному розділі. Текст кваліфікаційної роботи доречно підкріпити реальними документами (установ, організацій), що наводяться у додатках.

У *висновках* кваліфікаційної роботи підбиваються підсумки проведеного дослідження, наводяться одержані наукові та практичні результати, рекомендації щодо їх науково-практичного використання. Формулювання висновків повинно базуватися на матеріалах основної частини роботи відповідно до поставлених завдань. Для формулювання висновків та ґрунтовних пропозицій рекомендується апробація основних положень дослідження на наукових заходах. Обсяг висновків, як правило, не повинен перевищувати 3 сторінки.

До списку використаних джерел слід включати джерела, на які у тексті є посилання, а також ті, які використано при викладі конкретних наукових положень. Список складається із законодавчих та інших нормативних актів, вітчизняної і зарубіжної наукової, спеціальної літератури, публікацій науковців у фахових видань, інформаційних ресурсів Інтернету. Список подається за алфавітом прізвищ перших авторів або назв (у колективних працях). Під час складання й оформлення списку використаних джерел необхідно дотримуватися національного стандарту ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання».

У *додатках* наводяться допоміжні матеріали: копії документів, витяги із законодавчих та інших нормативних актів, соціологічних і політологічних досліджень, таблиці, рисунки діаграми тощо.

РОЗДІЛ 2

РЕКОМЕНДОВАНА ТЕМАТИКА КВАЛІФІКАЦІЙНИХ РОБІТ

1. Принципи застосування PR-технологій в політиці.
2. Проблеми забезпечення інформаційної безпеки України.
3. Електоральна поведінка громадян України.
4. Зовнішньополітичні пріоритети та національна безпека України.
5. Міжнародні організації як провідні суб'єкти міжнародних відносин.
6. Тероризм як явище політичного життя: основні передумови, сутнісні характеристики та засоби протидії.
7. Виборча система України: сучасний стан і перспективи розвитку.
8. Партійна система України: сучасний стан і перспективи розвитку.
9. Моделі президентської влади.
10. Електронна демократія: основні принципи функціонування.
11. Політичні режими в країнах перехідного типу.
12. Демократичний режим: сучасні моделі.
13. Авторитарний режим: сучасні моделі.
14. Політична корупція: сутність та механізми протидії.
15. Політична система України у контексті посттоталітарної трансформації.
16. Система розподілу влади: принципи реалізації.
17. Особливості політичної соціалізації в українському суспільстві: тенденції та перспективи.
18. Нетрадиційні політичні ідеології в сучасному світі.
19. Сучасні тенденції діяльності політичних партій.
20. Політична культура українського суспільства: сутнісні характеристики.
21. Громадські організації як інститути політичної системи.
22. Політичні конфлікти ХХІ століття: основні передумови та сутнісні характеристики.
23. Засоби масової комунікації у системі сучасного суспільства.
24. Політичний імідж: сутність та засоби формування в сучасних умовах..
25. Політична опозиція як характеристика сучасної демократії.
26. Політичні технології та антитехнології у політичних процесах України.
27. Транснаціональні корпорації як суб'єкти міжнародних відносин.
28. Вивчення громадської думки як механізм дослідження політичного ринку.
29. Політична освіта як механізм політичної соціалізації молоді.
30. Політичні лідери у демократичному суспільстві: основні вимоги.

РОЗДІЛ 3

РЕКОМЕНДОВАНА СТРУКТУРА КВАЛІФІКАЦІЙНИХ РОБІТ

ЛЕГІТИМНІСТЬ ВЛАДИ: СУТНІСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ТА МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УМОВАХ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЛЕГІТИМНОСТІ ВЛАДИ

1.1. Поняття та сутнісні характеристики категорії «легітимність влади».

Типи легітимності.

1.2. Основні принципи забезпечення легітимності влади

РОЗДІЛ 2. ЛЕГІТИМАЦІЯ ВЛАДИ У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

2.1. Основні механізми легітимації влади у демократичних країнах.

2.2. Основні механізми легітимації влади у країнах перехідного типу.

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ЛЕГІТИМАЦІЇ ВЛАДИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

3.1. Правові засоби

3.2. Політичні засоби

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

РОЗДІЛ 4

ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Оформлення кваліфікаційної роботи має відповідати загальним вимогам до наукових робіт згідно з державним стандартом ДСТУ 3008-95 «Документація. Звіти у сфері науки та техніки. Структура і правила оформлення».

Кваліфікаційна робота має бути написана державною мовою.

Текст кваліфікаційної роботи набирають на комп'ютері через 1,5 міжрядкові інтервали (29–30 рядків на сторінці), друкують за допомогою принтера на одному боці аркуша білого паперу формату А4 (210x297 мм); шрифт текстового редактора Word Times New Roman, розмір 14 мм. Поля: зліва – 30 мм, справа – 10 мм, зверху і знизу – 20 мм. Шрифт друку повинен бути чітким, щільність тексту – однаковою.

Помилки, описки і графічні неточності, виявлені у процесі виконання кваліфікаційної роботи, допускається виправляти підчищенням, або з використанням коректора і нанесенням на тому ж місці виправленого тексту (графіки) машинописним чи рукописним способом (чорними чорнилом, пастою, тушшю). Допускається наявність не більше двох виправлень на одній сторінці.

Пошкодження аркушів, помарки і сліди неповністю видаленого попереднього тексту в роботі не допускаються.

Список використаної літератури має містити не менш 35–40 літературних джерел, 70 % з них опублікованих за останні 10 років.

Матеріал кваліфікаційної роботи слід подати у такій послідовності:

титульні сторінки;

бланк завдання;

зміст;

перелік умовних позначень (у разі потреби);

вступ;

основна частина;

висновки;

список використаних джерел;

додатки.

Якщо у кваліфікаційній роботі наводяться маловідомі скорочення, нові символи, позначення, то їх перелік налається перед вступом і вноситься до змісту як «Перелік умовних позначень». Перелік умовних скорочень надається у вигляді окремого списку, який розміщують перед змістом, після завдання. Перелік слід друкувати у дві колонки, у лівій за абеткою наводять скорочення, у правій – детальне розшифрування.

Завершену і оформлену належним чином кваліфікаційну роботу обов'язково підписує автор на останній сторінці списку використаних джерел.

Мова кваліфікаційної роботи – державна, стиль – науковий, чіткий, без

орфографічних і синтаксичних помилок, послідовність – логічна. Пряме переписування у роботі матеріалів із літературних джерел є неприпустимим без посилання на них.

Титульні сторінки кваліфікаційної роботи оформляються за єдиним зразком (див. додаток Г). За титульними сторінками розміщують «Завдання на кваліфікаційну роботу» (див. додаток В). П'ята сторінка тексту – «ЗМІСТ». Далі йде «ВСТУП», цією сторінкою відкривається нумерація роботи.

Текст основної частини кваліфікаційної роботи поділяють на розділи та підрозділи.

Заголовки структурних частин кваліфікаційної роботи, «ЗМІСТ», «ВСТУП», «РОЗДІЛ», «ВИСНОВКИ», «СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ», «ДОДАТКИ», друкують великими літерами по центру без абзацного відступу з вирівнюванням по ширині. Заголовки підрозділів друкують маленькими літерами (крім першої великої) з абзацного відступу. Крапку в кінці заголовка не ставлять. Якщо заголовок складається з двох або більше речень, їх розділяють крапкою.

Відстань між заголовком розділу та підрозділу – 1 рядок, між заголовком та текстом – 1 рядок.

Кожну структурну частину кваліфікаційної роботи (розділ) треба починати з нової сторінки.

Між останнім реченням попереднього підрозділу та заголовком наступного підрозділу робиться відступ 2 рядки.

До загального обсягу роботи не входять додатки, список використаних джерел, таблиці та рисунки, які повністю займають сторінку. Всі сторінки зазначених елементів кваліфікаційної роботи підлягають суцільній нумерації.

Зміст має відповідати плану роботи. На сторінці зі змістом навпроти кожної складової кваліфікаційної роботи проставляються номери сторінок, які вказують на початок викладення матеріалу.

Нумерація. Нумерацію сторінок, розділів, підрозділів, рисунків (малюнків), таблиць, формул подають арабськими цифрами без знака №.

Нумерація сторінок кваліфікаційної роботи має бути наскрізною (включаючи ілюстрації) і проставлятися у правому верхньому куті аркуша без крапки.

Першою сторінкою с перший титульний аркуш, який входить до загальної нумерації сторінок. На титульних аркушах, аркушах завдання та аркуші змісту номер сторінки не ставиться. Нумерація сторінок проставляється, починаючи зі «Вступу».

Номер проставляють у правому верхньому куті аркуша без крапки в кінці, шрифт Times New Roman 12-го розміру.

Текст *основної частини* кваліфікаційної роботи поділяють на розділи та підрозділи. Кожний розділ підрозділ починають з нової сторінки.

Складові кваліфікаційної роботи «ЗМІСТ», «ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ», «ВСТУП», «ВИСНОВКИ», «СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ» не нумерують.

Номер розділу ставлять після слова «РОЗДІЛ», без крапки, а потім з

нового рядка друкують заголовок розділу великими літерами.

Підрозділ нумерують у межах кожного розділу. Номер підрозділу складається з номера розділу і порядкового номера підрозділу, між якими ставлять крапку. Наприкінці номера підрозділу ставиться крапка. Наприклад: «2.3.» (третій підрозділ другого розділу), за якою у тому ж рядку зазначають заголовок підрозділу. Заголовки підрозділів друкують маленькими літерами (крім першої великої) з абзацного відступу. Наприкінці заголовка крапка не ставиться.

Наприклад:

РОЗДІЛ 2

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЛЕГІТИМНОСТІ ВЛАДИ

2.1. Поняття та сутнісні характеристики категорії «легітимність влади». **Типи легітимності**

У складовій частині кваліфікаційної роботи «ВИСНОВКИ» викладаються здобуті найбільш важливі наукові та практичні результати, які сприяли розв'язанню завдань дослідження. Нумерація наукових та практичних результатів є наскрізною.

Таблиці нумерують послідовно в межах розділу (за винятком таблиць, поданих у додатках). У правому верхньому куті над відповідним заголовком таблиці розміщують напис «Таблиця» із зазначенням її номера. Номер таблиці повинен складатися з номера розділу та порядкового номера таблиці, між якими ставиться крапка, наприклад: «Таблиця 1.2» (друга таблиця першого розділу).

Таблиці. Цифровий матеріал, як правило, повинен оформлятися у вигляді таблиць.

Таблицю слід розташовувати безпосередньо після тексту, у якому вона згадується вперше, або на наступній сторінці. На всі таблиці мають бути посилання в тексті

Кожна таблиця повинна мати номер і назву. Назву таблиці друкують жирним шрифтом малими літерами (крім першої великої) і розміщують над таблицею симетрично до тексту. Назва має бути стислою і відбивати зміст таблиці.

За логікою побудови таблиці її логічний суб'єкт, або підмет (позначення тих предметів, які в ній характеризуються), розміщують у боковій частині, шапці, чи в них обох, а не в центрі таблиці, присудок, таблиці (тобто дані, якими характеризується підмет) – у центральній частині, а не в шапці чи боковій частині. Кожен заголовок над графою стосується всіх даних цієї графи, кожен заголовок рядка в боковій частині – всіх даних цього рядка.

Заголовок кожної графи в шапці таблиці мусить бути по можливості коротким. Слід уникати повторів тематичного заголовка в заголовках граф, одиниці виміру зазначати у тематичному заголовку, виносити до узагальнюючих заголовків слова, що повторюються.

Вимоги до оформлення таблиць:

Бокова частина таблиці, як і шапка, потребує лаконічності. Повторювані слова тут також виносять в об'єднувальні рубрики; загальні для всіх заголовків слова розміщують у заголовку над ними.

У центральній частині таблиці повторювані елементи, які стосуються до всієї таблиці, виносять у тематичний заголовок або в заголовок графи; однорідні числові дані розміщують так, щоб їх класи збігалися; неоднорідні – посередині графи; лапки використовують тільки замість однакових слів, які стоять одне під одним.

Заголовки граф повинні починатися з великих літер, підзаголовки – з маленьких, якщо вони складають одне речення із заголовком, і з великих, якщо вони є самостійними. Текст таблиці друкують 12 шрифтом з одинарним інтервалом, в окремих випадках – 10 шрифтом. Графу з порядковими номерами рядків до таблиці включати не треба.

Таблицю з великою кількістю рядків можна переносити на наступну сторінку.

Приклад оформлення таблиці:

Таблиця 2.5

Базові характеристики американського та європейського типів політичних партій

Базові характеристики	Типи партій	
	Американський тип	Європейський тип
Партійна програма	Відсутність базової довгострокової програми. Наявність передвиборчої платформи	Наявність базової довгострокової програми та передвиборчої платформи
Партійний статут	Відсутність єдиного статуту	Єдиний партійний статут
Партійна структура	Конфедеративна структура	Жорстка структура
Статус регіональних організацій	Незалежні регіональні організації	Автономні регіональні організації
Взаємодія з громадськими організаціями	Громадські організації входять на правах асоційованих членів	Громадські організації орієнтуються на партію, але не є її членами

Загальні правила цитування та посилання на використані джерела

При написанні кваліфікаційної роботи здобувач вищої освіти повинен посилатися на джерела, матеріали або окремі результати з яких наводяться в кваліфікаційній роботі, або на ідеях і висновках яких розроблюються проблеми, завдання, питання, вивченню яких присвячена кваліфікаційна робота. Такі посилання дають змогу відшукати документи, перевірити достовірність відомостей про цитування документа, забезпечують необхідну інформацію про нього, допомагають з'ясувати його зміст, мову тексту, обсяг. Посилатися слід на останні видання публікацій. На більш ранні видання можна посилатися лише в тих випадках, коли наявний у них матеріал, не включений до останнього видання.

Коли використовують відомості, матеріали з монографій, оглядових статей, інших джерел з великою кількістю сторінок, тоді в посиланні необхідно точно вказати номери сторінок, ілюстрацій, таблиць, формул з джерела, на яке є посилання в кваліфікаційній роботі.

Під час роботи з різними джерелами науковий етикет вимагає точно відтворювати цитований текст, оскільки найменше скорочення може спотворити зміст, викладений автором. Посилання в тексті на джерела наводять у квадратних дужках із зазначенням джерела та сторінки. Перша цифра у квадратних дужках відповідає номеру джерела у списку використаних джерел, друга – номеру сторінки. Наприклад: [12. с. 85].

Посилання в тексті кваліфікаційної роботи на групу джерел слід зазначати порядковим номером за переліком посилань, виділеним двома квадратними дужками, наприклад, «... у працях [1-7]...».

В кінці назв запозичених таблиць слід вказати номер використаного джерела. На всі таблиці кваліфікаційної роботи необхідно посилатися в тексті, при цьому слово «таблиця» в тексті пишуть скорочено, наприклад: «...у табл. 1.2». У повторних посиланнях на таблиці та ілюстрації треба вказувати скорочено слово «дивись», наприклад: «див. табл.1.3».

Для підтвердження власних аргументів посиланням на авторитетне джерело або для критичного аналізу того іншого друкованого твору слід наводити цитати. Посилання (цитати) використовуються для того, щоб передати думку автора першоджерела для ідентифікації його поглядів під час зіставлення різних точок зору, для підтвердження положень кваліфікаційної роботи. Науковий етикет потребує точного відтворення цитованого тексту, бо найменше скорочення наведеного витягу може спотворити зміст, закладений автором.

Загальні вимоги до цитування такі:

1) текст цитати починається і закінчується лапками та наводиться в тій граматичній формі, в якій він поданий у джерелі, зі збереженням особливостей авторського написання. Наукові терміни, запропоновані іншими авторами, не виділяються лапками, за винятком тих, що викликали загальну полеміку. У цих випадках використовується вираз «так званий»;

2) цитування повинно бути повним, без довільного скорочення авторського тексту та без перекручень думок автора. Пропуск слів, речень, абзаців при цитуванні допускається без перекручення авторського тексту і позначається трьома крапками. Вони ставляться у будь-якому місці цитати (на початку, всередині, наприкінці). Якщо перед випущеним текстом або за ним стояв розділовий знак, то він не зберігається;

3) кожна цитата обов'язково супроводжується посиланням на джерело;

4) при непрямому цитуванні (переказі, викладі думок інших авторів своїми словами), що дає значну економію тексту, слід бути гранично точним у викладенні думок автора, коректним щодо оцінювання його результатів і давати відповідні посилання на джерело;

5) якщо необхідно виявити ставлення автора кваліфікаційної роботи до окремих слів або думок з цитованого тексту, то після них у круглих дужках

ставлять знак оклику або знак питання.

В разі порушення цих вимог автор кваліфікаційної роботи може бути звинувачений у плагіаті. Академічний плагіат – оприлюднення (частково або повністю) наукових результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження та/або відтворення опублікованих текстів інших авторів без зазначення авторства.

При написанні кваліфікаційної роботи підготовці до її захисту рекомендовано керуватися Положенням про запобігання та виявлення академічного плагіату (нова редакція) в Полтавській державній аграрній академії

(<https://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/node/5555/polozhennyaplagiat.pdf>)

Оформлення списку використаних джерел.

Наприкінці кваліфікаційної роботи наводиться *список використаних джерел*. Список використаних джерел – елемент бібліографічного апарату, котрий містить бібліографічні описи використаних джерел і розміщується після висновків. До цього списку включаються публікації вітчизняних і зарубіжних авторів, на які є посилання в роботі. Всі джерела вказуються тією мовою, якою вони видані.

Під час складання списку використаних джерел необхідно дотримуватися національного стандарту ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання». Він прийнятий для уніфікації складання бібліографічного опису на міжнародному рівні, забезпечення можливості обміну результатами каталогізації.

Бібліографічний опис складають безпосередньо за друкованим твором або виписують з каталогів та бібліографічних покажчиків повністю без пропусків будь-яких елементів, скорочення назв. Джерела треба розташовувати в алфавітному порядку прізвищ перших авторів або заголовків, але законодавчі документи потрібно розташовувати в самому початку переліку посилань.

ОФОРМЛЕННЯ БІБЛІОГРАФІЧНОГО ОПИСУ У СПИСКУ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

**згідно ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне
посилання. Загальні положення та правила складання» з
урахуванням правок (код УКНД 01.140.40)**

Характеристика джерела	Приклад оформлення
Книги	
Один автор	Андріяш В. Державна етнополітика України в умовах глобалізації. Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2013. 328 с. Романюк А. Порівняльний аналіз політичних систем країн Західної Європи: інституційний вимір. Львів: Тріада плюс, 2004. 392 с.
Два автора	Горлач М. І., Кремень В. Г. Політологія: наука про політику: підручник [для студ. вищ. навч. закл.]. Київ: Центр учбової літератури, 2009. 840 с.

	Гура О. І., Гура Т. Є. Психологія управління соціальною організацією: навч. посіб. 2-ге вид., доп. Херсон: ОЛДІ- ПЛЮС, 2015. 212 с.
Три автора	Обушний М. І., Примуш М. В., Шведа Ю. Р. Партологія: навчальний посібник Київ: Арістей, 2006. 432 с. Кузнецов М. А., Фоменко К. І., Кузнецов О. І. Психічні стани студентів у процесі навчально-пізнавальної діяльності : монографія. Харків: ХНПУ, 2015. 338 с.
Чотири і більше авторів	Новакова О. В., Агафонова Г. С., Моїсеєва А. С., Струнін П. А. Політичні партії: теорія та функціональні практики: [Навчальний посібник]. Луганськ: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2014. 300 с. Алмонд Г., Пауэлл Дж., Стром К., Далтон Р. Сравнительная политология сегодня: мировой обзор: учеб. пособие. Москва: Аспект Пресс, 2002. 537 с.
Автор(и) та редактор(и)/упорядники	Березенко В. В. PR як сфера наукового знання : монографія / за заг. наук. ред. В. М. Манакіна. Запоріжжя: ЗНУ, 2015. 362 с. Дахно І. І., Алієва-Барановська В. М. Право інтелектуальної власності: навч. посіб. / за ред. І. І. Дахна. Київ : ЦУЛ, 2015. 560 с.
Без автора	Антологія української літературно-критичної думки першої половини ХХ століття / упоряд. В. Агеєва. Київ : Смолоскип, 2016. 904 с. Політологічний енциклопедичний словник / упоряд. В. П. Горбатенко. 2-ге вид., переробл. і допов. Київ: Генеза, 2004. 736 с.
Багатотомні видання	Енциклопедія історії України: у 10 т. / ред. рада: В. М. Литвин (голова) та ін.; НАН України, Ін-т історії України. Київ: Наук. думка, 2005. Т. 9. 944 с. Локк Дж. Сочинения: В 3 т./ Ред. и сост., авт. примеч. А. Л. Субботин. Москва: Мысль, 1988. Т. 3 668 с
За редакцією	Сравнительная политика: основные политические системы современного мира / под ред. В. Бакирова, Н. Сазонова. Харьков: Харьковский нац. ун-т им. В. Н. Каразина, 2006. 590 с.
Переклад	Хантингтон С. Третья волна. Демократизация в конце XX века / Пер. с англ. Л. Ю. Пантиной. Москва: «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН), 2003. 368 с.
Частина видання	
Книги	Лінц Х., Степан А. На шляху до консолідованих демократій. <i>У пошуках правильної парадигми: концептуальні перспективи посткомуністичного переходу у країнах Східної Європи</i> / за ред. Д.Гузіни. Київ: «Ай Бі», 2003. С. 195-213. Алексєєв В. М. Правовий статус людини та його реалізація у взаємовідносинах держави та суспільства в державному управлінні в Україні. <i>Теоретичні засади взаємовідносин держави та суспільства в управлінні</i> : монографія. Чернівці, 2012. С. 151–169.
Тези доповідей, матеріали конференцій	Зінчук Т. О. Економічні наслідки впливу продовольчих органічних відходів на природні ресурси світу. <i>Органічне виробництво і продовольча безпека</i> : зб. матеріалів доп. учасн. II Міжнар. наук.-практ. конф. Житомир: Полісся, 2014. С. 103–108. Скидан О. В., Судак Г. В. Розвиток сільськогосподарського підприємництва на кооперативних засадах. <i>Кооперативні читання: 2013 рік</i> : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 4–6 квіт. 2013 р. Житомир: ЖНАЕУ, 2013. С. 87–91.

Статті з продовжуваних та періодичних видань	<p>Бжезінський З. Великі перетворення. <i>Політична думка</i>. 1994. №3. С. 5-15.</p> <p>Бульвінський А. Проблеми партійної системи сучасної України. <i>Політичний менеджмент</i>. 2012. №4-5. С. 18-29.</p> <p>Кармазіна М., Могилевець О. Становлення і розвиток порівняльної методології в політичних дослідженнях. <i>Політичний менеджмент</i>. 2006. № 5. С. 3–17.</p>
Інші видання	
Законодавчі та нормативні документи	<p>Про освіту: Закон України від 05 вересня 2017 р. № 2145-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text (дата звернення: 02.11.2019).</p> <p>Виборчий кодекс України від 19 грудня 2019 р. № № 396-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20#Text (дата звернення: 02.04.2020).</p> <p>Про затвердження Порядку забезпечення доступу вищих навчальних закладів і наукових установ, що знаходяться у сфері управління Міністерства освіти і науки України, до електронних наукових баз даних: наказ М-ва освіти і науки України від 2 серп. 2017 р. № 1110. <i>Вища школа</i>. 2017. № 7. С. 106–107.</p>
Архівні документи	<p>Лист Голови Спілки «Чорнобиль» Г. Ф. Лепіна на ім'я Голови Ради Міністрів УРСР В. А. Масола щодо реєстрації Статуту Спілки та сторінки Статуту. 14 грудня 1989 р. ЦДАГО України (Центр. держ. архів громад. об'єднань України). Ф. 1. Оп. 32. Спр. 2612. Арк. 63, 64 зв., 71.</p> <p>Матеріали Ради Народних комісарів Української Народної Республіки. ЦДАВО України (Центр. держ. архів вищ. органів влади та упр. України). Ф. 1061. Оп. 1. Спр. 8–12. Копія; Ф. 1063. Оп. 3. Спр. 1–3.</p> <p>Наукове товариство ім. Шевченка. Львів. наук. б-ка ім. В. Стефаника НАН України. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 78. Арк. 1–7.</p>
Патенти	<p>Спосіб лікування синдрому дефіциту уваги та гіперактивності у дітей: пат. 76509 Україна. № 2004042416; заявл. 01.04.2004; опубл. 01.08.2006, Бюл. № 8 (кн. 1). 120 с.</p> <p>Люмінісцентний матеріал: пат. 25742 Україна: МПК6 C09K11/00, G01T1/28, G21H3/00. № 200701472; заявл. 12.02.07; опубл. 27.08.07, Бюл. № 13. 4 с.</p>
Препринти	<p>Панасюк М. І., Скорбун А. Д., Сплошной Б. М. Про точність визначення активності твердих радіоактивних відходів гамма-методами. Чорнобиль : Ін-т з проблем безпеки АЕС НАН України, 2006. 7, [1] с. (Препринт. НАН України, Ін-т проблем безпеки АЕС; 06-1)</p>
Стандарти	<p>ДСТУ 7152:2010. Видання. Оформлення публікацій у журналах і збірниках. [Чинний від 2010-02-18]. Вид. офіц. Київ, 2010. 16 с. (Інформація та документація).</p> <p>ДСТУ 8302:2015. Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання / Нац. стандарт України. – Вид. офіц. – [Уведено вперше ; чинний від 2016-07-01]. Київ: ДП «УкрНДНЦ», 2016. 17 с.</p>
Каталоги	<p>Історико-правова спадщина України: кат. вист. / Харків. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка; уклад.: Л. І. Романова, О. В. Земляніщина. Харків, 1996. 64 с.</p> <p>Пам'ятки історії та мистецтва Львівської області: кат. - довід. / авт.-</p>

	упоряд.: М. Зобків та ін. ; Упр. культури Львів. облдержадмін., Львів. іст. музей. Львів : Новий час, 2003. 160 с.
Бібліографічні покажчики	Боротьба з корупцією: нагальна проблема сучасності: бібліогр. покажч. Вип. 2 / уклад.: О. В. Левчук, відп. за вип. Н. М. Чала; Запорізький національний університет. Запоріжжя: ЗНУ, 2017. 60 с.
Електронні ресурси	Колодій А. Сучасна демократія і популізм: споріднені супротивники URL: https://political-studies.com/?p=2240 (Дата звернення 10.12.2019) Хейвуд Э. Политология. URL: http://yanko.lib.ru/books/politologiya/heywood-politology-2005-orig2002.htm (дата звернення: 15.05. 2020) Мацієвський Ю. Чи можливе відродження авторитаризму в Україні. <i>Політичний менеджмент</i> . 2011. № 1. С. 51–63. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/08/matsievkyi_chy.pdf . (дата звернення: 20.10.2019).
Дисертації, автореферати дисертацій	Гнатенко Н. Г. Групи інтересів у Верховній Раді України: сутність і роль у формуванні державної політики: автореф. дис. канд. політ. наук: 23.00.02. Київ, 2017. 20 с. Некряч А. І. Місцеве самоврядування сучасної України як предмет політологічного аналізу: дис. д-ра політ. наук: 23.00.02 – політичні процеси та інститути / НАН України. Ін-т політ. і етнонац. дослідж. Київ, 2003. 444 с.

Примітки:

1. Бібліографічний опис оформлюється згідно з ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання» з урахуванням правок (код УКНД 01.140.40).

2. Опис складається з елементів, які поділяються на обов'язкові та факультативні. У бібліографічному описі можуть бути тільки обов'язкові чи обов'язкові та факультативні елементи. Обов'язкові елементи містять бібліографічні відомості, які забезпечують ідентифікацію документа. їх наводять у будь-якому описі.

Проміжки між знаками та елементами опису є обов'язковими і використовуються для розрізнення знаків граматичної і приписаної пунктуації.

Додатки.

Додатки оформлюють як продовження кваліфікаційної роботи на наступних її сторінках, розміщуючи їх у порядку появи посилань у тексті кваліфікаційної роботи. Кожний додаток друкується з нової сторінки. Додатки починаються з нової сторінки, після списку використаних джерел. У додатках подаються допоміжні матеріали: копії документів, витяги із нормативних актів і документів, звіти, окремі інструкції, положення, правила, результати соціологічних опитувань, громіздкі таблиці, рисунки; технологічні інструкції, технічні умови, рецептури, затверджені в установленому порядку, або довідки про впровадження у виробництво відповідних рекомендацій та пропозицій, статті; матеріали, що засвідчують пропозиції, асортимент, якість тощо.

По середині по центру сторінки великими прописними літерами друкують слово ДОДАТКИ. Нумерація цієї сторінки відображається в змісті роботи.

РОЗДІЛ 5

ЗАХИСТ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

5.1. Підготовка кваліфікаційної роботи до захисту та його організація
Атестація бакалавра передбачає захист кваліфікаційної роботи.

До захисту кваліфікаційної роботи допускаються здобувачі вищої освіти, які успішно та повною мірою виконали навчальний план.

Кваліфікаційна робота надається керівникові для перевірки у строки, визначені у завданні виконання кваліфікаційної роботи.

У поданні голові екзаменаційної комісії щодо захисту кваліфікаційної роботи керівник надає відгук про кваліфікаційну роботу. У ньому визначається: актуальність дослідження; ефективність використаної методології; рівень застосування здобутих у процесі навчання теоретичних знань та підготовки до виконання наукових досліджень; вміння самостійно вирішувати наукові та практичні задачі; вміння логічно, послідовно, аргументовано викладати матеріал і робити висновки; перспективність запропонованих рекомендацій та висновків; недоліки роботи (за наявності).

Кваліфікаційна робота обов'язково повинна мати відгук (рецензію) зовнішнього рецензента. Рецензентами можуть бути: фахівці-практики, науковці, викладачі закладів вищої освіти тощо.

Під час рецензування кваліфікаційної роботи рекомендується визначати:

- новизну постановки і розроблення задачі;
- використання наукових методів дослідження;
- участь здобувача вищої освіти у проведених дослідженнях, теоретичній та аналітичній обробці отриманих результатів, формулюванні наукового положення/ідеї;
- обґрунтованість висновків;
- вміння здобувача вищої освіти чітко, грамотно й аргументовано викладати матеріал, правильно оформлювати його;
- недоліки щодо змістової частини роботи, оформлення.

Рецензія надається письмово і повинна містити загальний висновок щодо рекомендацій до захисту (рекомендовано або не рекомендовано) у екзаменаційній комісії.

Попередній захист кваліфікаційної роботи здобувач вищої освіти проходить на випусковій кафедрі. Здобувачі вищої освіти, кваліфікаційні роботи яких на попередньому захисті були оцінені позитивно, допускаються до захисту на засіданні екзаменаційної комісії.

Подана до захисту кваліфікаційна робота повинна мати на титульних сторінках підпис наукового керівника.

Захист кваліфікаційної роботи відбувається прилюдно на відкритому засіданні екзаменаційної комісії, склад якої затверджується в установленому порядку.

Здобувач вищої освіти готує для виступу доповідь та ілюстративний матеріал до неї.

Під час підготовки до захисту здобувач вищої освіти має погодити зі своїм науковим керівником складену ним стислу доповідь щодо кваліфікаційної роботи і підготовлені наочні матеріали (5–7 сторінок із найважливішими ілюстративними матеріалами згідно результатів дослідження за темою, оформленими у вигляді роздаткового матеріалу (формату А4)), а також презентацію в форматі Microsoft Office Power Point. Зразок оформлення титульного аркуша ілюстративного матеріалу наведено у додатку К.

Обсяг тексту доповіді має відповідати 5–7 хвилинам виступу. Доповідь повинна відобразити: обґрунтування актуальності теми, мету і завдання роботи, основні результати аналізу матеріалів діючої організації і творчі розробки автора. Особливе місце має бути відведено обґрунтованим пропозиціям і рекомендаціям та оцінці їх ефективності.

Перед захистом здобувачу вищої освіти слід ретельно прочитати рецензію, особливу увагу звернути на висловлені рецензентом зауваження і, по можливості, дати аргументовану відповідь у доповіді.

Наочні матеріали мають послідовно ілюструвати доповідь здобувача вищої освіти і забезпечувати повноту висвітлення всіх положень, які підлягають захисту.

Захист кваліфікаційної роботи здійснюється у закладі вищої освіти. Для осіб з особливими потребами може проводитись виїзне засідання екзаменаційної комісії (в лікувальних закладах, інших установах і організаціях тощо), протокол якого оформляється так, як і протокол засідання, що проводиться у закладі вищої освіти.

При захисті кваліфікаційної роботи до екзаменаційної комісії подаються:

- кваліфікаційна робота здобувача вищої освіти;
- письмова рецензія на кваліфікаційну роботу.

Проведення засідання екзаменаційної комісії при захисті кваліфікаційної роботи включає:

- оголошення прізвища, імені та по батькові здобувача вищої освіти, теми його кваліфікаційної роботи;
  - оголошення досягнень здобувача вищої освіти (наукових, творчих), рекомендацій випускової кафедри;
  - доповідь здобувача вищої освіти у довільній формі про результати за темою дослідження, основні наукові рішення, отримані результати та ступінь виконання завдання. При цьому, можуть використовуватися різні форми візуалізації доповіді;
  - відповіді на запитання членів екзаменаційної комісії;
  - оголошення відгуку керівника або виступ керівника зі стислою характеристикою роботи здобувача вищої освіти у процесі підготовки кваліфікаційної роботи;
  - оголошення рецензії на кваліфікаційну роботу;
  - відповіді здобувача вищої освіти на зауваження керівника кваліфікаційної роботи та рецензента;
  - оголошення голови екзаменаційної комісії про закінчення захисту.
- Процедура захисту протоколюється секретарем екзаменаційної комісії.

Рішення екзаменаційної комісії про оцінку результатів складання атестації, про видачу здобувачам вищої освіти дипломів (дипломів з відзнакою) про закінчення закладу вищої освіти, отримання відповідного ступеня вищої освіти та відповідної кваліфікації приймається на закритому засіданні екзаменаційної комісії відкритим голосуванням більшістю голосів членів екзаменаційної комісії, які брали участь в її засіданні. При однаковій кількості голосів голова екзаменаційної комісії має вирішальний голос. Оцінки виставляє кожен член екзаменаційної комісії, а голова узагальнює результати кожного здобувача вищої освіти і виставляє оцінку.

Оцінки захисту кваліфікаційних робіт оголошуються в день захисту.

Полтавський державний аграрний університет на підставі рішення екзаменаційної комісії присуджує здобувачу вищої освіти, який успішно виконав освітню програму спеціальності на певному рівні вищої освіти, відповідний ступінь вищої освіти, присвоює відповідну кваліфікацію.

На підставі цих рішень у закладі вищої освіти видається наказ про завершення навчання.

5.2. Загальні критерії оцінювання кваліфікаційної роботи

Оцінювання рівня якості підготовки кваліфікаційної роботи здійснюють члени екзаменаційної комісії на основі встановлених правил, принципів (об'єктивності, індивідуальності, комплексності, етичності та компетентнісного підходу), критеріїв, системи і шкали оцінювання з використанням форм і методів діагностики, визначених програмою атестації з урахуванням рівня досягнення результатів навчання та сформованості програмних компетентностей.

Результати оцінювання рівня якості підготовки бакалавра політології повинні довести, що випускник:

– має концептуальні знання, здобуті у процесі навчання та практичної діяльності, включаючи основи знань сучасних досягнень науки у сфері політології;

– вміє розв'язувати спеціалізовані завдання та практичні проблеми у сфері політології або у процесі навчання, що передбачає застосування теорій та наукових методів відповідної галузі і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

Критерії оцінювання захисту кваліфікаційної роботи:

- чіткість, повнота та послідовність розкриття кожного питання плану і теми роботи в цілому;
- науковість стилю викладання;
- відсутність орфографічних і синтаксичних помилок;
- правильне оформлення роботи відповідно до стандартів;
- повнота відповіді на запитання членів екзаменаційної комісії.

Результати захисту кваліфікаційних робіт оцінюються з використанням комплексної системи оцінювання: за 100-бальною, 4-бальною, та Європейською кредитною трансферно-накопичувальною системою (за шкалою «А», «В», «С», «D», «E», «FX», «F»).

Захист кваліфікаційної роботи оцінюється на «відмінно» (90-100 балів; А – за шкалою ЄКТС), якщо в кваліфікаційній роботі: зроблено власне оцінювання різних літературних джерел, використано сучасні методи дослідження, побудовано формалізовану модель проблеми, проведено комплексні наукові дослідження, розрахунки і на їх основі – аргументовано висновки та обґрунтовано пропозиції; результати наукового дослідження опубліковано у наукових виданнях та/або матеріалах наукових конференцій; при захисті перед екзаменаційною комісією здобувач вищої освіти виявив глибоке розуміння основних проблем досліджуваної ним теми, досконале володіння її матеріалами, дав кваліфіковані відповіді на задані йому питання і подав істотні докази на захист висунутих в роботі окремих положень та висновків.

Захист кваліфікаційної роботи оцінюється на «добре» (74–89 балів; С або В – за шкалою ЄКТС), якщо в кваліфікаційній роботі: зроблено власне оцінювання використаних літературних джерел, самостійно проаналізовано підібраний матеріал, звітні дані підприємства/організації, на базі якого досліджувалася тема, проведено комплексні дослідження, зроблено висновки та сформульовано пропозиції, але вони не є достатньо аргументованими; результати наукового дослідження опубліковано у наукових виданнях та/або матеріалах наукових конференцій; при захисті перед комісією здобувач вищої освіти виявив добре розуміння проблем досліджуваної ним теми, володіння її матеріалами, дав кваліфіковані відповіді на питання в роботі окремих положень та висновків.

Захист кваліфікаційної роботи оцінюється на «задовільно» (60–73 балів; Е або D – за шкалою ЄКТС), якщо в кваліфікаційній роботі розкрито тему, прореферовано необхідні літературні джерела, проаналізовано відповідні інформаційні та/або статистичні бази даних, проведено дослідження, сформульовано висновки без необхідного їх обґрунтування; результати наукового дослідження опубліковано у наукових виданнях та/або матеріалах наукових конференцій; при захисті перед комісією здобувач вищої освіти вірно сформулював головні проблеми теми роботи, але правильно відповів не на всі поставлені йому питання.

Захист кваліфікаційної роботи оцінюється на «незадовільно» (1-59 балів; FХ або F – за шкалою ЄКТС), якщо в кваліфікаційній роботі не дотримано більшість вимог, визначених цими засобами діагностики; кваліфікаційна робота має компілятивний характер з елементами переписування першоджерел, більша частина кваліфікаційної роботи містить поверховий опис конкретних явищ, положень, показників; при захисті перед комісією здобувач вищої освіти не виявив знань основних положень, не зміг відповісти на суттєві питання з теми дослідження.

За результатами захисту кваліфікаційної роботи на закритому засіданні екзаменаційної комісії більшістю голосів приймає рішення щодо оцінки захисту і роботи.

Додатки

Додаток А

Зразок заяви про затвердження теми кваліфікаційної роботи

Завідувачу кафедри
гуманітарних і соціальних дисциплін

_____
(вчений ступінь, наукове звання, прізвище, ім'я, по-батькові)
здобувача вищої освіти ступеня бакалавр
4 курсу 1 групи освітньо-професійної
програми «Політологія»
спеціальності 052 Політологія
факультету обліку та фінансів
денної форми навчання

_____
(прізвище, ім'я, по-батькові)

Прошу затвердити тему кваліфікаційної роботи з таким формулюванням

_____
(назва роботи)

та призначити науковим керівником _____

_____
(вчений ступінь, наукове звання, прізвище, ім'я, по-батькові)

Дата

Підпис здобувача вищої освіти

УЗГОДЖЕНО:
Керівник роботи

_____
(підпис)

_____
(ініціал, прізвище)

Формуляр заяви про затвердження теми кваліфікаційної роботи

Ректору
Полтавського державного аграрного
університету

_____ (прізвище, ім'я, по-батькові)

здобувача вищої освіти ступеня бакалавр
4 курсу 1 групи
освітньо-професійної програми «Політологія»
спеціальності 052 Політологія
факультету обліку та фінансів
денної форми навчання

_____ (прізвище, ім'я, по-батькові)

Заява

Прошу Вас включити в проєкт наказу по університету про
затвердження тем кваліфікаційних робіт тему моєї кваліфікаційної роботи
в такій редакції _____

(назва роботи)

« ____ » _____ 20 ____ р. _____
(підпис)

Погоджено:

науковий керівник

_____ (підпис)

_____ (ініціал, прізвище)

Тема кваліфікаційної роботи здобувача вищої освіти _____
затверджена на засіданні кафедри гуманітарних і соціальних дисциплін

« ____ » _____ 20 ____ року (протокол № ____)

Завідувач кафедри

_____ (підпис)

_____ (ініціал, прізвище)

Додаток В

Зразок завдання на кваліфікаційну роботу

ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ ОБЛІКУ ТА ФІНАНСІВ

КАФЕДРА ГУМАНІТАРНИХ І СОЦІАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН

Освітньо-професійна програма «Політологія»

Спеціальність 052 Політологія

Ступінь вищої освіти Бакалавр

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

«_____» _____ 20__ р.

ЗАВДАННЯ

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ

_____ (прізвище, ім'я, по-батькові)

Тема роботи: _____

Керівник роботи: _____

затверджені наказом ректора Полтавського державного аграрного університету
від «___» _____ 20__ року №

Строк подання здобувачем вищої освіти роботи «___» _____ 20__ р.

Перелік питань, що підлягають розробці або короткий зміст
кваліфікаційної роботи:

Розділ 1. _____

1.1. _____

1.2. _____

Розділ 2. _____

2.1. _____

2.2. _____

Розділ 3. _____

3.1. _____

3.2. _____

Перелік графічного матеріалу: схеми, рисунки, графіки, діаграми за темою
та об'єктом дослідження.

Дата видачі завдання «___» _____ 20__ р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів роботи	Строк виконання етапів кваліфікаційної роботи	Примітка
1	Вибір і затвердження теми роботи		виконано
2	Складання і затвердження розгорнутого плану та завдання на кваліфікаційну роботу		виконано
3	Опрацювання джерел інформації		виконано
4	Збір, вивчення і обробка інформації, необхідної для виконання роботи		виконано
5	Виконання теоретичного розділу роботи		виконано
6	Виконання аналітико-рекомендаційного розділу роботи		виконано
7	Оформлення тексту роботи		виконано
8	Попередній захист роботи на кафедрі		виконано
9	Нормоконтроль		виконано
10	Доопрацювання роботи з урахуванням зауважень і пропозицій		виконано
11	Захист кваліфікаційної роботи		

Здобувач вищої освіти

_____
(підпис)_____
(ініціал, прізвище)

Керівник роботи

_____
(підпис)_____
(ініціал, прізвище)

Додаток Г

Зразок титульної сторінки кваліфікаційної роботи

**ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ОБЛІКУ ТА ФІНАНСІВ
КАФЕДРА ГУМАНІТАРНИХ І СОЦІАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН**

Освітньо-професійна програма «Політологія»
Спеціальність 052 Політологія
Ступінь вищої освіти Бакалавр

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему _____

здобувач вищої освіти
денної форми навчання
4 курсу 1 групи

_____
(прізвище, ім'я, по-батькові)

Науковий керівник

_____
(вчений ступінь, наукове звання)

_____
(прізвище, ім'я, по-батькові)

Полтава

20_____